

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ƏTRAF MÜHİTƏ DAİR İNFORMASIYANIN VƏZİYYƏTİ HAQQINDA

ÖLKƏ BRİFİNQİ

Ölkə Brifinqinin ümumi niyyəti və spesifik məqsədləri

Ölkə Brifinqinin ümumi məqsədi ölkə səviyyəsində mövcud olan ətraf mühitə dair informasiyanın vəziyyəti haqqında icmal təqdim etmək bu informasiyaya əlçatanlığı təmin etməkdir.

Daha spesifik olaraq, Ölkə Brifinqinin üç məqsədi vardır:

- Maraqlı tərəflərə ENI (Avropa Qonşuluq Təşəbbüsü) SEIS - PEİS (Paylaşılan Ekoloji İnformasiya Sistemi) II Şərq Layihəsində ətraf mühitin vəziyyəti barədə müqayisə oluna bilən, dəqiq və vaxtında informasiya təqdim etməkdir ki, bu da beynəlxalq kontekstdə ətraf mühit siyasəti üzrə müzakirələrə faydalı töhfə verir.
- Ölkənin fəaliyyətini nümayiş etdirmək və istifadəçiyə/oxucuya ölkələri digər Şərq Tərəfdaşlığı Ölkələri ilə müqayisə etməyə imkan vermək.
- Ətraf mühitin qiymətləndirilməsi, informasiya və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində qabaqcıl təcrübəni paylaşmaq.

Ölkə Brifinqinin hazırlanmasına metodoloji yanaşma

Metodoloji yanaşma Avropa ekologiyasının vəziyyəti və icmal hesabatı 2015 (SOER 2015) – *Ölkələr və regionlar* Hissəsinin hazırlanmasında istifadə olunan metodologiyaya əsaslanır və AQT PEİS II Şərq Layihəsinin ehtiyacları ilə əlaqədar qismən dəyişiklik edilmişdir.

Ölkə Brifinqləri AQT PEİS II Şərq Layihəsinin veb sahifəsində interaktiv onlayn versiyalarda təqdim olunur. Hər bir Ölkə Brifinqi dörd əsas mövzunu əks etdirmək üçün özündə ayrıca bölmələr ehtiva edir:

- ***Ətraf mühitin Vəziyyətinə dair milli Hesabatda əks etdirilmiş əsas mövzular və sektorlar***

Bu hissənin məqsədi Ətraf mühitin Vəziyyətinə dair milli Hesabatda (ƏVH) girişi və onun strukturunun anlayışını təqdim etmək, eləcə də hesabatda əks olunmuş əsas mövzular barəsində məlumat verməkdir. Mətdə milli ƏVH-in hüquqi tələbləri və təqdim olunma tezliyi, metodoloji əsası və göstəricilərdən istifadə olunmasını, hesabatın strukturunu, hesabatda öz əksini tapan əsas mövzuların icmalını özündə əks etdirir və əlavə baza məlumatlarına (misaal üçün, milli göstəricilər sistemi, əlavə hesabatlar (əgər münasibdirsə) və s.) linkləri təqdim edir. Təklif edilən həcm: 250 sözə qədər.

- ***Ətraf mühitin Vəziyyətinə dair Hesabatın aşkar etdiyi əsas məqamlar/ətraf mühitin vəziyyətinə dair əsas faktlar***

Bu hissənin məqsədi ölkədə ətraf mühitin vəziyyətinə dair qısa icmalın təqdim edilməsidir. Bu hissə əsas mesajların, eləcə də ən son milli ƏVH-da qeyd olunmuş əsas faktların icmalını təqdim edir. Təklif olunan həcm: 800 sözə qədər.

Qeyd: Ermənistan, Azərbaycan və Moldova ilə qarşılıqlı razılıq əsasında, icmal qiymətləndirmələrdə ətraf mühit üzrə ən son mövcud olan rəsmi məlumatlardan istifadə olunmuşdur.

- **Əsas ekoloji problemlərə və narahat edici məqamlara başlıca siyasi cavablar**

Bu hissənin məqsədi ətraf mühitin vəziyyətini daha geniş milli kontekstdə əks etdirərək, diqqəti əsas çağırışlara, ekoloji problemlərə və ölkədə bu çağırışların/problemlərin həlli üçün mövcud olan siyasətlərə yönəltməkdir. Bu hissədə həmçinin ətraf mühitin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün siyasətlə cavablar da vurğulanır. Təklif olunan həcm: 500 sözə qədər.

- **Ölkə üçün səciyyəvi məsələlər.**

Bu hissənin məqsədi ƏVH-da, yaxud qəbul edilmiş müvafiq siyasi sənədlərdə, o cümlədən fəvqəladə hallara dair vəziyyətlərə və ölkələrin onları necə idarə etməsi haqqında və ölkədə daha dayanıqlı cəmiyyətə uzun müddətli keçidi dəstəkləyən innovative siyasətlərdə əks olunan ölkə üzrə səciyyəvi məsələləri vurğulamaq üçün imkan yaratmaqdır. Məqsəd digər Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri üçün maraqlı ola biləcək nəzərəçarpan irəliləyişləri və innovative yanaşmaları müəyyənləşdirməyə yardım etməkdir. Buraya ətraf mühit siyasətinin gündəmi, yaşıl iqtisadiyyat, gələcəyə doğru yönəlmiş informasiya və ssenarilər, regional məsələlər və s. daxildir. Təklif olunan həcm: 500 sözə qədər.

- **Ətraf mühitin Vəziyyətinə dair milli Hesabatda əks etdirilmiş əsas mövzular və sektorlar**

Ən sonuncu dərc edilmiş ƏMv haqqında hesabat 2 cilddən ibarətdir: “Azərbaycanda ətraf mühitin vəziyyəti və görülmüş işlər haqqında informasiya” və “Proqramlar, qanunvericilik və infrastrukturun inkişafı”¹ və 2008-2012-ci illəri əhatə edir. Bununla belə, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi öz səlahiyyətləri daxilində ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində görülmüş və tamamlanmış fəaliyyətlərlə bağlı illik hesabat hazırlayır.

Hesabatın birinci cildi 5 əsas bölməyə ayrılmışdır:

1. **Ölkə haqqında ümumi məlumat** (Coğrafi mövqeyi, Relyefi, İqlim, Daxili suları, Bitki örtüyü, heyvan növləri, Təbii sərvətləri, Əhali, ölkənin Siyasi Profili, İqtisadi profili),
2. **Respublikanın ekoloji siyasəti,**
3. **Ətraf mühitin vəziyyəti** (Su ehtiyatları və onların ekoloji vəziyyəti, Havanın keyfiyyəti, Torpaq ehtiyatları, Tullantıların idarə olunması, Radiasiya fonu, Biomüxtəliflik, Meşə ehtiyatları, Su bioloji resursları, Hidrometeoroloji şərait, Geotexniki şərait, Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində ekoloji vəziyyət),
4. **Ətraf mühitin mühafizəsi istiqamətində görülmüş işlər** (Ətraf mühitin mühafizəsi, bioloji konservasiya, meşələrin idarəçiliyi, yaşıllaşdırma fəaliyyətləri, su bio resurslarının çoxaldılması və qorunması, hidrometeorologiyanın inkişafı, geoekoloji

---

¹ [Azerbaijan information on the state of the environment and incidents](#)

tədbirlər, ekoloji ekspertiza, ətraf mühit sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq, qanunvericilik, ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi),

5. **Ekoloji təbliğat, vətəndaş cəmiyyəti və QHT-lər** (Ekoloji təbliğat, və maarifləndirmə, Mətbuatın ekoloji mədəniyyətin yaradılması və inkişafında rolu və fəaliyyətləri, QHT-lərin ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində fəaliyyətləri).

Hesabatın **ikinci cildi** dövlət proqramlarının icrasına, ekoloji qanunvericiliyin işlənilib hazırlanmasına və ekoloji infrastrukturun yaradılmasına həsr olunmuşdur.

• **Ətraf mühitin Vəziyyətinə dair əsas aşkar edilmiş faktlar**

2005-2017-ci illər arasında hava çirkləndirici maddələrin emissiyası artmışdır (10%). 2016 və 2017-ci illər müqayisə edildikdə cüzi azalma qeydə alınmışdır (1%). Hərəkət edən mənbələrdən emissiyalar 2005-ci ildə toplam emissiyaların payında 47%-dən 2017-ci ildə 84%-ə yüksəlmişdir. Stasionar mənbələrdən emissiyaların payı 2005-ci ildə 53%-lə müqayisədə 2012-ci ildə 16% olmuşdur.

Ahavanın keyfiyyəti monitorinqi yeddi əsas sənaye şəhərində (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şirvan, Şəki, Naxçıvan) həyata keçirilir ¹.

2017-ci ildəki stasionar müşahidələrin nəticələrinə əsasən, seçilmiş hava çirkləndiricilərinin (toz, Azot tetraoksid) limit dəyərləri bir sıra monitorinq stansiyalarında normadan artıq olmuşdur.

	İllər	Hava çirkləndiricilərinin orta günlük cəmləşmələri, mq/m ³			
		Toz	Kükürd anhidrid	Karbon oksid	Azot tetraoksid
Orta günlük yol verilən cəmləşmə (qatılıq)		0.15	0.05	3	0.04
Şəhərlər üzrə orta faktiki cəmləşmələr					
Bakı	2000	0.1	0.032	1	0.06
	2017	0.2	0.026	2	0.06
Gəncə	2000	0.3	0.053	-	0.04
	2017	-	0.038	-	0.03
Mingəçevir	2000	0.3	0.06	4	0.06
	2017	0.2	0.035	3	0.03
Naxçıvan	2000	0.1	0.031	-	0.03
	2017	0.1	0.051	-	0.04
Sumqayıt	2000	0.2	0.022	1	0.07
	2017	-	0.027	-	0.09
Şəki	2000	0.1	0.029	1	0.03
	2017	-	0.036	-	0.04
Şirvan	2000	0.3	0.037	-	0.03

	2017	-	-	-	-
--	-------------	---	---	---	---

¹⁾Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Milli Monitoring Departamentinin məlumatları əsasında

2005 və 2017-ci illər müqayisə edildikdə **istixana effekti yaradan qazların (İEQ) emissiyaları** 1,6% azalmışdır. İEQ emissiyaları 2005-ci ildə 49.9 CO₂ ekvivalent milyon ton miqdardan 2017-ci ildə 50.7 CO₂ ekvivalent milyon tona qədər artmışdır. İstixana effekti yaradan qazların ən böyük miqdarı enerji sektorunun payına – 75.3% və kənd təsərrüfatı sektorunun payına - 14% düşür.

2017-ci ildə **təbii ehtiyatlardan götürülmüş suyun toplam miqdarı** 12 781 million m³ təşkil etmişdir və 2005 və 2017-ci illər müqayisə edilərkən cüzi artım qeydə alınmışdır. Cəmi su sərfiyyatının 6500 milyon m³-dən çoxu suvarma və kənd təsərrüfatında su təchizatı üçün istifadə edilmişdir.

2017-ci ildə 5 452 million m³ çirkab suyu atılmışdır və **çirkab su atılmalarının** toplam həcmi 2005-2017-ci illər arasında 11% artmışdır. 325 milyon m³ atılan çirkab suyu təmizlənməmişdir.

Ölkənin toplam ərazisi 2017-ci ildə 8660 min hektar təşkil etmişdir ki, bunun da 55%-i kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların payına düşür. Qeyri-kənd təsərrüfatı torpaqlarından seçilmiş ərazilərin tərkibində meşələr 12%, su alyında qalan torpaqlar 2% və digərləri 31% təşkil edir. Bu paylar uzun müddət ərzində dəyişməz qalmışdır.

2017-ci ildə **xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri** sisteminə 9 milli park, 11 qoruq və 24 dövlət təbii yabanı yaşam yerləri-yasaqlıqlar daxildir (mühafizə olunan ərazilərin ümumi ölkə ərazisində payı 10.3%-dir).

2017-ci ildə 2,754 min ton **tullantı** əmələ gətirilmişdir ki (bu isə adambaşına 283 kq deməkdir), ondan da 266 min tonu təhlükəli tullantılar olmuşdur. Bərk məişət tullantılarının toplam miqdarı 1576 min ton təşkil etmişdir. 2016 və 2017-ci illəri müqayisə etdikdə, adambaşına tullantıların miqdarı 26 kq azalmışdır.

- **Əsas ekoloji çağırışlara və problemlərə başlıca siyasi cavablar**

Azərbaycan Respublikasında Alternativ və Bərpa olunan Enerji mənbələrindən istifadəyə dair Milli Strategiya²

Strategiya Azərbaycanın enerji istehlakında alternativ enerjinin mühüm payına nail olmaq istiqamətində ətraflı yol xəritəsini təqdim edir. Bu strategiya günəş, biokütlə və külək enerjisi stansiyaları üçün dəqiq meqavatt rəqəmləri ilə birlikdə 2020-ci ilə qədər bərpa olunan enerji hədəflərini qoyur.

² [National Strategy of Azerbaijan on the Use of Alternative and Renewable Energy Sources 2015-2020](#)

Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış³

Konsepsiyanın əsas hədəflərindən biri ekoloji baxımdan davamlı sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaqdır. Gələcəkdə biomüxtəlifliyin qorunması, yanacaq-enerji kompleksinin ətraf mühitə mənfi təsirini neytrallaşdırmaq, dənizin və onun hövzəsinin çirklənməsini aradan qaldırmaq və onları qorumaq, yaşıllıqları bərpa etmək və mövcud mənbələri səmərəli qorumaq üçün lazımı tədbirlər davam etdiriləcəkdir. Meşələrin yaradılması və bərpası sahəsində meşələrin ümumi ərazilərlə əlaqəsi artacaq, yol kənarındakı əraziləri və atmosferi qorumaq və yol səs-küyünü azaltmaq üçün yol qoruyucu yaşıl sahələr yaradılacaqdır.

Azərbaycan Respublikasında Bioloji Müxtəlifliyin Qorunmasına və Davamlı istifadəsinə dair 2017-2020-ci illər üçün Milli Strategiya⁴

Milli Strategiyanın aşağıdakı prioritet məqsədləri vardır:

- bioloji müxtəliflik və ekosistem xidmətləri ilə bağlı əhalinin ekoloji maarifləndirilməsi üçün cəmiyyətdə ekoloji biliklərin geniş yayılmasının təmin edilməsi;
- bioloji müxtəlifliyin, ekosistemin və genetik müxtəlifliyin bərpası və saxlanması;
- xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin səmərəli idarəedilmə sisteminin yaradılması və mövcud şəbəkənin genişləndirilməsi;
- bioloji müxtəlifliyə mənfi təsirlərin azaldılması və bioloji müxtəlifliyin davamlı istifadəsi;
- bioloji müxtəlifliyin davamlılığını təmin etmək məqsədi ilə bu sahədə normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;
- milli və yerli səviyyədə bioloji müxtəlifliyin mühafizəsində ictimaiyyətin iştirakının artırılması;
- bioloji müxtəlifliyin qorunması işlərinin icrasında birgə idarəçiliyin inkişaf etdirilməsi;
- bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsi üçün adekvat resursların təmin edilməsi;
- bioloji müxtəliflikdən istifadənin planlaşdırılması və idarə edilməsi üçün institusional potensialın gücləndirilməsi.

Milli Su Strategiyası

Hazırda Azərbaycanda 2017-2035-ci illər üçün su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarəçiliyinə dair Strategiya işlənilib hazırlanmaqdadır. Milli Su Strategiyası (MSS) Azərbaycanda su ehtiyatlarının idarəçiliyinin formalaşdırılması və suyun mühafizəsi, eləcə də həm Avropa İttifaqı səviyyəsində standartlara, həm də beynəlxalq standartlara və səviyyələrə əməl edilməsi məqsədilə su təchizatı və kanalizasiya xidmətlərinin inkişafı məqsədini daşıyacaqdır. Strategiya layihəsi özündə qısa müddətli (6 il), orta müddətli (18 il) və uzun müddətli hədəflərə bölünən məqsədlər ehtiva edir.

Digər müvafiq sənədlər:

Azərbaycan Respublikasında Alternativ və Bərpa olunan Enerji Mənbələrindən istifadəyə dair 2016-2020-ci illər üçün Uzunmüddətli Fəaliyyət Planı

---

³ [Azerbaijan 2020: Look into the Future](#)

⁴ [National Strategy of the Republic of Azerbaijan on Conservation and Sustainable Use of Biodiversity for 2017-2020](#)

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin əhatə etdiyi Sektorlar üzrə 2016-2018-ci illər üzrə Tədbirlər Planı
2018-2022-ci illər üzrə Meşələrin qırılmasına qarşı Mübarizə üzrə Fəaliyyət Planı

- **Ölkə üzrə səciyyəvi məsələlər**

Abşeron Göllərinin Reabilitasiyası⁵

Böyükşor gölünün reabilitasiyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş Bakı şəhərinin və onun ətraf qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramında göstəriləyi kimi, Abşeron Yarımadasında 9 gölün (Xocahəsən, Böyükşor, Binəqədi İdman Kompleksinin qarşısındakı göl, Qırmızı, Puta (Lökbatan), Qu, Zabrat, Bülbülə, Zığ) ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına dair tapşırıqların çərçivəsində həyata keçirilmişdir.

Böyükşor gölü Abşeron yarımadasında ən böyük göldür. Gölün ərazisi 1060 hektardır və tarixən, xüsusilə Sovet dönəmində gölün ərazisi neft, çirkab suları və bərk məişət və tikinti tullantıları ilə ciddi dərəcədə çirkləndirilmişdir. Böyükşor Gölünün reabilitasiyası iki mərhələdə həyata keçiriləcəkdir. 2014-2015-ci illərdə həyata keçirilmiş birinci mərhələdə Olimpiya Stadionuna yaxın yerləşən 300 hektar reabilitasiya olunmuşdur. Bu mərhələdə gölün tarixən neftlə çirkləndirilən şimal hissəsi sahilədən bənd inşa etməklə izolyasiya edilmişdir. Bu, neftlə, çirklənmiş su və üzən tullantılarla çirklənmənin qarşısını almağa kömək edəcəkdir. Bu layihənin çərçivəsində, ərazinin Qərb sahilı boyunca bənd inşa edilmiş və bu bənd altızolaqlı, ikitərəfli yol kimi xidmət göstərir. Bu yol bir tərəfdən Ziya Bünyadov Prospektinə və digər tərəfdən isə Balaxanı-Binəqədi yoluna birləşdiriləcək və şəhərin yol infrastrukturunun yükünü azaldacaqdır. Gölün üzərində yerləşən yolun ümumi uzunluğu 1570 metr təşkil edir. Bənd kimi tikilmiş magistral yol həmçinin gölün təmizlənəcək şərq hissəsini 2015-ci ildə keçirilmiş Birinci Avropa Oyunları zamanı izolyasiya etmək üçün istifadə olunmuşdur. Bundan başqa, birinci mərhələdə gölə axan çirklənmiş suların qarşısı alınacaq və su dövriyyəsi zamanı çirklənmiş sular Hövsan Aerasiya Stansiyasına yönəldiləcəkdir. Həmçinin göldən çıxarılmış çirklənmiş çöküntülərin qurudulması və təmizlənməsi və gölün ətrafında mövcud olan qanunsuz tullantıxanalardan zibil atılmasının qarşısını almaq planlaşdırılır. Çirkab sularının qarşısı Cənub sahilində tamamilə alınacaqdır və burada abadlaşdırma və yaşıllaşdırma işlərinin bir hissəsi görülmüş və davam etdirilməsi planlaşdırılır. Gölün Stadion tərəfdəki sahilinin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün çirkab suları kollektoru inşa edilmiş və çirklənmiş qrunt suları göl suyundan xüsusi metal borularla izolyasiya edilmişdir. Həmçinin sahil boyunca bulvarın salınması və bu bulvar vasitəsilə Stadion ərazisinə giriş təmin edilməsi planlaşdırılır. Böyükşor gölünün reabilitasiyasında ikinci mərhələ 2015-2020-ci illərdə həyata keçiriləcəkdir. Bütün bu tədbirlər gölün təbii sututar kimi bərpasına, su səviyyəsinin saxlanmasına və ekosistemin bərpasına xidmət edəcəkdir.

---

⁵ [Project of Rehabilitation of Absheron Lakes](#)

Mədənlərin reabilitasiyasında ekoloji texnologiyalar, təkrar meşələrin salınması⁶

Mədənlərin bərpası, ekoloji dayanıqlılıq üçün vacib amil olaraq, ərazilərin təbii ekosistemin bərpası və bərpası strategiyaları vasitəsilə torpağın təbii vəziyyətə gətirilməsindən ibarətdir. Reabilitasiya, həddən artıq yüklənmiş materialların təsnifatı, torpaqların yenidən qurulması və ymeşələrin və bitki örtüyünün yenidən bərpası üçün hərtərəfli bir prosesi əhatə edir.

Marcventures Mədən və İnkişaf Korporasiyasında (MMDC), pozulmuş ərazilərin bərpasına yönəlmiş ekoloji işlər mümkün qədər qısa müddətdə tədricən aparılır. Mədənlərin bərpasının məqsədi gələcəkdə məhsuldar istifadəyə qadir olan struktur sabit bir torpaq yaratmaqdır.

MMDC'nin meşələşdirmə proqramı, son zamanlarda yenidən qurulan və təmizlənmiş Sipangpang mədən ərazisinin meşə örtüyünü artırmaq məqsədi daşıyır. Texnika ərazinin yenidən əkilməsini və ya meşələnməsini sürətləndirmək üçün böyük əkin materiallarından istifadə edir.

MMDC-nin meşələrin təkrar salınması proqramının üç başlıca məqsədi var: hasil olunan ərazinin ekoloji bərpası, cəmiyyət üçün dolanışq layihələri yaratmaq, məsələn, qəhvə əkini, rezin əkini, kakao əkilməsi, bambuk əkmək və s. və ərazini məhsuldar istifadə və yaxud Ekopark salınması məqsədi ilə inkişaf etdirmək.

Şirkətin meşələrin təkrar salınması proqramı Mədən və Geoloji Elm bürosunun Mədənlərin Meşəyə çevrilməsi Proqramını və Ətraf Mühit və Təbii Sərvətlər Departamentinin Milli Yaşıllaşdırma Proqramını da fəal şəkildə dəstəkləyir.

---

⁶ [Environment technologies in mine rehab, reforestation](#)